

TisíciHRAnná minulost

Dvacáté století na scéně dokumentárního divadla

Události uplynulého století nejsou na divadelních prknech ani zdaleka neobvyklým tématem. Tím více však mají šanci diváka zaujmout inscenace, které se s tímto námětem umí vypořádat nevšedním a originálním způsobem – a soudobé alternativní divadlo skýtá tvůrcům bezpočet možností. Hojně jich využívá například divadelní uskupení TisíciHRAN, které se již od roku 2016 pod vedením autorského dua Tereza Durdilová – Eva Čechová intenzivně věnuje dokumentárnímu a autorskému divadlu, přičemž se soustředí na dějiny a paměť dvacátého století.

Jeho inscenace jsou určeny primárně mládeži – konají se zpravidla (ale nejen) dopoledne pro školní skupiny, nejčastěji v Eliadově knihovně Divadla Na Zábřadlích a ve Werichově vile na pražské Kampě. Divákům se otevírá nevšední svět propojující divadelní prvky s historickým vyprávěním. Aktéry příběhů totiž nejsou herci, ale pamětníci, kteří sami rozplétají svůj pohled na minulost, především na vlastní dětství a dospívání – na divadelním jevišti se tak vžívají do stejného věku, jakého právě dosahuje jejich školní publikum.

Nejen historici soudobých dějin vědí, jak ošemetným pramenem je lidská paměť se svou tendencí utvářet selektivní, k vlastní osobě nepříteli kritický a pozdějšími událostmi a zkušenostmi ovlivněný obraz minulosti. V případě přístupu umělecko-dokumentárního je však tento „handicap“ spíše výhodou, neboť umožňuje divákovi vcítit se prostřednictvím emocí do životů i prostředí protagonistů a nahlížet tak minulost jejich očima. Protagonisté jsou si zároveň vědomi úskalí

spojených s lidskou pamětí a nepředkládají divákům kategorické pravdy, vědí, že nabízený obraz minulosti je také výpověď o samotné jejich přítomnosti. Pestrosti se autorky snaží dosáhnout především výběrem „herců“, a to tak, aby reprezentovali rozdílné sociální vrstvy i pohledy na svět.

TisíciHRAN se může pochlubit již celou sérií dokumentárních představení věnovaných bouřlivému dvacátému století. Chronologicky první z nich, nazvané *Protentokrát* (premiéra 30. 10. 2017 v Divadle Horní Počernice), bylo věnováno dětství za druhé světové války. Vzpomínaly na něj dcera zámožného statkáře Eva Warausová a česká Němka z komunistické rodiny Ilsa Dolanská – s ohledem na jejich věk však mělo představení derniéru již v roce 2019. Další dvě představení je stále možné zhlédnout: *Fialky a mejdlíčka* (premiéra 29. 5. 2016 na lodi Tajemství Divadla bratří Formanů), věnované zážitkům trojice dětí v padesátých letech, a následně pak *Tanky na plovnárně* (premiéra 31. 3. 2019 ve Werichově vile na Kampě), kde titíž aktéři

popisují svoje dospívání a duchovní zrání v dekadě, o níž panuje mýtus „zlatých šedesátých“. Jde přitom o trojici vypravěčů, jejichž zkušenost a rodinné zázemí byly diametrálně odlišné – dcera „vesnického boháče“ (Renata Válová), syn poválečného lidoveckého poslance vyšetřovaného Státní bezpečností (Jindřich Synek) a dcera přesvědčeného komunisty (Alena Laufrová). Současným žákům a studentům je tak představen svět, v němž jejich vrstevníci řeší stejné základní otázky jako oni dnes: téma hrdinství či zrahy, rodinných a kamarádských vztahů, školní docházky i trávení volného času. To vše se však děje na pozadí doby, jejíž projevy nejspíš i dnešním divákům musejí místy připadat absurdní – ať již jde o všudypřítomnou komunistickou propagandu, konfrontovanou s reálnou životní úrovní a zkušeností, snahu o ideologické působení na mládež či třeba společenské uvolnění na konci šedesátých let, zadušené pod pásy „spřátelených“ tanků.

Nejnovějším počinem TisíciHRANu je pak představení *Dusno* (premiéra 16. 10. 2023, Divadlo Na Zábřadlích), jehož název evokuje atmosféru normalizačního Československa. V roli herců/vypravěčů/pamětníků se tu objevují David Kabzan, reprezentující vzdor mladé generace příklonem k disentu a undergroundu, Eva Čechová, zastupující většinovou „šedou zónu“, či Juanita Kansil, která se narodila v Československu dvojici indonéských studentů, jimž byl po vypuknutí občanské války znemožněn návrat do vlasti. Trojici „dětí“ pak doplňuje o generaci starší Anna

Dlasková, která naopak děti v této době přivedla na svět a vychovávala, přičemž pocit odpovědnosti ji nakonec dovedl až k účasti na založení nezávislé ekologické iniciativy Pražské matky. Na toto prozatím poslední představení by měla začátkem příštího roku (2026) navázat inscenace zaměřená na přelomový rok 1989, jehož dění bude rovněž prezentováno z různých zorných úhlů tehdejších aktérů a dnešních pamětníků.

Představení samozřejmě využívají audiovizuální možnosti, jakými divadelní žánr disponuje. Vyprávění protagonistů se tak prolíná s jejich oblíbenou (i neoblíbenou) hudbou, dobovými filmy, projekcí autentických rodinných fotografií či osobních deníkových zápisků. To vše umožňuje divákovi na chvíli vkročit do světa, v jakém vyrůstali a pohybovali se nejen aktéři odvíjejících se příběhů, ale také jejich rodiče či prarodiče. Dějiny každodennosti tu hrají hlavní roli, o to více ale vystupují do popředí události a procesy, které se prožitkům dnešních dětí a dospívajících vymykají. Nostalgické a do jisté míry idealizované vzpomínky na dětství tady ostře kontrastují s realitou komunistického Československa a ukazují strnulost a myšlenkovou vyprázdněnost socialistické diktatury; i v každodennosti se zde navíc zřetelně promítají totalitní ambice režimu ovládat životy lidí v co největší šíři, které kontrastují s jeho neschopností naplňovat základní lidské potřeby.

Ve světě již dobře etablované, leč na české poměry unikátní dokumentární divadlo vystavené na vzpomínkách pamětníků nabízí jejich osobní příběhy, paměť, emoce – nejde tak o odosobněné zobrazování minulosti, ale o zprostředkovaný

Z představení *Tanky na plovárně* (foto: tisicihran.cz)

prožitek. Zacílení na školního diváka je proto logické a edukativní rozměr je po skončení představení ještě posílen diskusí s autory a protagonisty, v níž se současný český teenager může na cokoliv zeptat českého teenagera z let šedesátých až osmdesátých. Oproti „běžné“ besedě s pamětníkem se však tazatel ocitá v naprosté blízkosti narátora, který již prokázal odvahu s ním své prožitky sdílet na divadelních prknech. Tímto vtažením do osobních příběhů, doplněných o dobové prostředí a reálie, mohou studenti nahlédnout život v komunistickém Československu z mnohem větší blízkosti a zcela odlišnými prostředky, než jim umožňuje školní výuka. Pedagogům hledajícím zpestření a netradiční formy výuky soudobých dějin se proto

představení TisícíHRAnu nabízejí jako jedna z vhodných a neotřelých možností. Ale nejen to – samy autorky mezi svoje cíle zahrnují také navazování mezigeneračního dialogu či podnícení dětí k zájmu o rodinnou paměť. V neposlední řadě pak své snažení charakterizují slovy, která jsou v poslední době stále aktuálnější: „*Divadlo považujeme za ideální prostředek, jak povzbudit a nasměrovat přemýšlení dětí o světě. [...] vést je k tomu, že nad každou předkládanou pravdou je třeba přemýšlet.*“¹ Pakliže divadlo má vést diváka poutavou formou k zamyšlení, u „participativního“ či „vyprávěného“ divadla, jaké prezentuje a nabízí spolek TisícíHRAn, to platí mnohonásobně.

Jan Synek

1 O nás – viz tisicihran.cz/o-nas/ (citováno k 1. 9. 2025).